

S2023/00827

Till:
Socialdepartementet
s.remissvar@regeringskansliet.se
Kopia:
kalle.brandstedt@regeringskansliet.se

Svenska Röda Korsets remissyttrande över delbetänkande av Utredningen om stärkt stöd till tandvård för våldsutsatta SOU 2023:10

Svenska Röda Korset har beretts tillfälle att lämna synpunkter på SOU 2023:10 och vill med anledning av detta framföra följande.

Sammanfattning av Svenska Röda Korsets synpunkter

- Svenska Röda Korset möter i egenskap av vårdgivare ett stort humanitärt lidande kopplat till bristande tillgång till vård, inkl. tandvård. Svenska Röda Korset välkomnar utredningens förslag till ett förstärkt stöd till våldsutsatta men vill samtidigt uppmärksamma att förslaget i nuvarande utformning inte kommer nå dem som lever i allra största utsatthet.
- Svenska Röda Korset välkomnar förslaget till ändring av 3§ tandvårdsförordningen (1998:1338) med innebörden att även tandvård för patienter med orofacial skada till direkt följd av våld omfattas av bestämmelserna (om avgifter som avser öppen hälso- och sjukvård).
- Svenska Röda Korset anser att det bör tydliggöras att personer som utsatts för tortyr bör omfattas av skrivningen i 3§ 11¹. Tortyröverlevare kan enligt Svenska Röda Korsets bedömning i vissa fall redan omfattas av den inledande skrivningen ”orofacial skada när övervägande skäl talar för att skadan orsakats av att patienten utsatts för våld på grund av sitt kön, sin sexuella läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck” men bör under alla omständigheter anses rymmas inom ramen för ”eller annan jämförbar orsak”. Våldets och skadornas karaktär, offrets utsatthet, stigmat, den psykiska ohälsan samt förekommande tandvårdsrädsla gör sammantaget att tortyröverlevare bör jämföras med och inkluderas i den grupp av patienter som omfattas av bestämmelserna i 3§ 11 tandvårdsförordningen(1998:1338).

- Svenska Röda Korset välkomnar att utredningen uppmärksammar tandvårdens viktiga roll att medverka till upptäckt, behandling och dokumentation av skador hos personer som utsätts för våld i nära relationer. Svenska Röda Korset välkomnar också att utredningen understryker att det är viktigt att det finns kunskap om våld och rutiner för hur man ställer frågor till patienterna och hanterar svaret. Svenska Röda Korset vill understryka att tandvården när den ställer frågor om våldsutsatthet måste ha förmåga att hantera svar om *olika* former av våld. Utöver den våldsutsatthet som utredningen lyfter fram är det nödvändigt att tandvården har kunskap om, handlingsplaner och rutiner för, samt möjlighet att bemöta våldsutsatta med skador orsakade av tortyr.

Svenska Röda Korsets utgångspunkter för vårt yttrande

Röda Korsets uppdrag är att förhindra och lindra mänskligt lidande, skydda liv och hälsa och att säkerställa respekt för varje människas värde, ett uppdrag som vi fått av staterna genom Genèvekonventionerna med tilläggsprotokoll samt genom beslut vid de Internationella rödakors- och rödahalvmånekonferenserna. Inom ramen för det uppdraget arbetar Röda Korset bland annat för att säkerställa respekt för internationell humanitär rätt, mänskliga rättigheter och humanitära värderingar och principer. Vårt arbete i Sverige inkluderar insatser för att förebygga psykisk ohälsa, samt bedrivande av vårdverksamhet i enlighet med Hälso- och sjukvårdslagen vid flera behandlingscenter för krigsskadade och torterade och vid en vårdförmedling. I vårdverksamheterna möter vi patienter med stort lidande och problem kopplat till tandhälsa. Orsakerna kan variera från ekonomisk utsatthet och bristande förutsättningar till god kost eller tandvård, till tandproblem orsakade av tortyr riktad mot munnen. De problem som tortyröverlevare har med tänderna påminner i många fall om patienternas traumatiska upplevelser, och är således inte gynnsamma för läkningen av deras PTSD. I egenskap av tortyröverlevare har patienterna rätt till rehabilitering i enlighet med Sveriges åtaganden i förhållande till

Tortyrkonventionen¹. Detta gäller även skador i munhålan. I praktiken förvägras dessa patienter rehabilitering och deras livskvalitet blir påtagligt försämrade, med stor påverkan på möjligheter att klara vardagen inklusive att kunna äta, arbeta, delta i ett socialt liv eller integreras i samhället.

Svenska Röda Korsets synpunkter på utredningens förslag

1.1 Förslag till lag om ändring i tandvårdslagen (1985:125)

Svenska Röda Korset välkomnar förslaget till ändring i 8 a och 17§§ (1985:125) med innebörden att regioner ska se till att tandvård kan erbjudas även dem som är i behov av särskilda tandvårdsinsatser som ett led i behandling av orofacial skada till direkt följd av våld.

1.2 Förslag till förordning om ändring i tandvårdsförordningen (1998:1338)

Svenska Röda Korset välkomnar förslaget till ändring av 3§ tandvårdsförordningen (1998:1338) med innebörden att även tandvård för patienter med orofacial skada till direkt följd av våld omfattas av bestämmelserna (om avgifter som avser öppen hälso- och sjukvård).

Svenska Röda Korset anser att det bör tydliggöras att personer som utsatts för tortyr bör omfattas av skrivningen i 3§ 11². Tortyröverlevare kan enligt Svenska Röda Korsets bedömning i vissa fall redan omfattas av den inledande skrivningen "*orofacial skada när övervägande skäl talar för att skadan orsakats av att patienten utsatts för våld på grund av sitt kön, sin sexuella läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck*" men bör under alla omständigheter anses

¹ Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, SÖ 10986:1.

² *...orofacial skada när övervägande skäl talar för att skadan orsakats av att patienten utsatts för våld på grund av sitt kön, sin sexuella läggning, könsöverskridande identitet eller uttryck, eller annan jämförbar orsak,...*

rymmas inom ramen för ”eller annan jämförbar orsak”. Våldets och skadornas karaktär, offrets utsatthet, stigmat, den psykiska ohälsan samt förekommande tandvårdsrädslan gör sammantaget att tortyröverlevare bör jämföras med och inkluderas i den grupp av patienter som omfattas av bestämmelserna i 3§ 11 tandvårdsförordningen (1998:1338).

4.5.5 Tandvårdsbehov orsakat av psykiskt trauma efter våld

Svenska Röda Korset instämmer i utredningens bedömning att om ett omfattande tandvårdsbehov uppstått därför att patienten under lång tid undvikit tandvårdsbesök på grund psykiskt trauma efter våld, bör detta uppmärksammas och definieras som en orofacial skada eller sjukdomstillstånd efter våld.

Svenska Röda Korset vill uppmärksamma på att tortyröverlevare ingår i den grupp som under lång tid kan undvika tandvårdsbesök på grund av trauma efter psykiskt våld och som därför bör inkluderas i den grupp som får ett förstärkt stöd och vård för de tandskador som kan uppstå till följd av detta. Smärtan liksom förlust av tänder trigger hos många tortyröverlevare återupplevande av tortyren. Besöket hos tandläkaren påminner ofta om den tortyr man utsatts för: starka lampor, metallföremål i munnen, hjälplösheten. För tortyröverlevare kan upplevelsen av rädsla och maktlöshet vid behandling öka i de fall då ingen tolk bokats trots att patienten har ett uppenbart behov av tolk. Finns inte möjlighet att förstå information eller ställa frågor om behandlingen kan detta skapa en ökad känsla av maktlöshet och ångest eftersom det påminner om utsattheten i tortyrsituationen.

5.1 Utredningens uppdrag och kapitlets disposition

Svenska Röda Korset välkomnar att utredningen uppmärksammar tandvårdens viktiga roll i arbetet med att upptäcka våld i nära relationer och med personer som utsätts för sådant våld genom att medverka till upptäckt, behandling och dokumentation av skador för dessa personer. Därför är det viktigt att det finns kunskap om våldsutsatthet och rutiner för hur man ställer frågor till patienterna och hanterarsvaret. Svenska Röda Korset vill understryka att tandvården när den ställer frågor om våldsutsatthet måste ha förmåga att hantera svar om *olika* former av våld. Det är absolut nödvändigt att tandvården har kunskap om våldsutsatthet som till

exempel tortyr och de skador som följer med tortyr emot munnen oavsett i vilken utsträckning som vård av skadorna är subventionerade eller inte.

5.4 Utredningens bedömning

Svenska Röda Korset välkomnar utredningens bedömning att tandvården ska kunna erbjuda ett väl fungerande stöd till personer som utsätts för mäns våld mot kvinnor, annat könsrelaterat våld och våld i nära relationer och att det krävs ett långsiktigt, strategiskt och systematiskt arbete på flera olika nivåer.

Svenska Röda Korset välkomnar förslaget att det bör tas initiativ på regionvårdgivar- och kliniknivå för att frågor om våldsutsatthet ska ställas till samtliga patienter som en del i anamnestagning, och Svenska Röda Korset anser att frågor om tortyr bör inkluderas i anamnestagningen.

Svenska Röda Korset välkomnar även förslaget om att utbildning, fortbildning och kompetensutveckling ska prioriteras, och vill här understryka behovet av att kompetensutveckling inkluderar en bredd som möjliggör för tandvården att professionellt möta olika former av våldsutsatthet – oavsett orsak till våld – och inte bara de våldsoffer som har tillgång till subventionerad tandvård. Svenska Röda Korset vill här lyfta fram den kunskap som finns på regionnivå. Ett gott exempel är det regionala vårdprogram som tagits fram inom Region Skåne kopplat till DIKT-projektet.³

En kunskapshöjning bör inkludera kunskap om konsekvenser av tortyr mot munnen och bör omfatta samtliga vårdprofessioner som möter patienter med problem från munhålan, dvs tandläkare, käkkirurger, ÖNH-läkare och narkosläkare. Alla yrkesgrupper som möter dessa patienter på ovan nämnda kliniker bör omfattas. Handlingsplaner bör finnas på alla kliniker.

³ [Vårdprogram om vård och stöd efter tortyr \(skane.se\)](https://www.skane.se/om-skane/regionens-utveckling/regionens-utveckling-2022-2025) DIKT-projektet (Dokumentation, identifiering och kunskap om tortyr) pågick från den 1 oktober till 1 juni 2022. Projektet syftade till att vara en kunskapshöjande satsning för hälso- och sjukvårdspersonal i Region Skåne, samt skapa bättre förutsättningar för identifiering och dokumentation av fysiska och psykiska tortyrskador.

6.10 Utredningens sammanfattande analys och bedömning

Svenska Röda Korset instämmer i utredningens bedömning om att det inte är rimligt att personer som blir utsatta för mäns våld mot kvinnor, annat könsrelaterat våld eller våld i nära relationer, utöver det lidande som våldet i sig orsakar, dessutom drabbas av höga tandvårdskostnader. De olika ersättningsformer som finns i dag – såväl offentligt finansierade som privata – ger inte dessa brottsoffer ett tillräckligt skydd.

Svenska Röda Korset instämmer vidare i utredningens förslag att det därför behövs ett förstärkt skydd mot höga tandvårdskostnader för personer som drabbas av orofaciella skador orsakade av mäns våld mot kvinnor, annat könsrelaterat våld och våld i nära relationer. Skyddet bör ges genom införande av ett särskilt tandvårdsstöd till våldsutsatta inom ramen för regionernas ansvar för tandvård till personer med särskilda behov.

Svenska Röda Korset anser att det förstärkta skyddet bör omfatta tortyröverlevare - inte minst för att möta Sveriges åtaganden kring rehabilitering i Tortyrkonventionen.⁴ Våldets karaktär, offrets utsatthet, skadornas karaktär, stigmat, den psykiska ohälsan samt förekommande tandvårdsrädslan kopplat till tortyr gör sammantaget att tortyröverlevare bör inkluderas i den grupp av patienter som omfattas av bestämmelserna om ett särskilt tandvårdsstöd till våldsutsatta.

6.11 Utredningens bedömningar och förslag

6.11.1 Tandvård till våldsutsatta ska erbjudas till hälso- och sjukvårdsavgift

Svenska Röda Korset noterar utredningens resonemang vilket inte lägger in begränsningar när det gäller vilken typ av tandvård som ska omfattas och att utredningen inte avser sammanställa en lista eller liknande på vilka åtgärder som kan komma att omfattas av förslaget.⁵ Det är upp till varje behandlare och i slutändan regionerna att i varje enskilt ärende avgöra vilka behandlingar som ska ersättas.

⁴ Artikel 14. Konventionen mot tortyr och annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, SÖ 10986:1.

⁵ Sidan 178.

Någon rätt för patienten att själv bestämma behandlingsmetod torde inte finnas i dag och föreslås inte heller av utredningen. Svenska Röda Korset vill här betona att behandlingarna måste nå upp till en nivå som möjliggör ett liv med en god hälsa inklusive möjlighet att äta, arbeta och delta i sociala sammanhang. I Svenska Röda Korsets vårdverksamheter möter vi många patienter som har varit med om trauma mot munnen som en del av den tortyr de genomlevt. Patienterna har beviljad F-tandvård, vilket subventionerar nödvändig tandvård, och har kopplat till detta fått lösa proteser bekostade. I nödvändig tandvård ingår inte fasta proteser. Flera patienter använder inte sin lösa protes på grund av skav, smärta, inflammationer och blödningar i tandköttet. Följden blir matsmältningsbesvär och magsmärtor som följd. Andra anpassar kosthållningen efter det som går att äta, t.ex kex och te, karameller och andra livsmedel med högt näringsinnehåll som påverkar hälsan negativt, tex genom att bidra till uppkomsten av Diabetes Mellitus. Om möjlighet funnits till fasta proteser hade dessa patienter haft helt andra förutsättningar till rehabilitering, till en fungerande vardag och integration.

A handwritten signature in blue ink, appearing to read "Anders Pedersen".

Anders Pedersen
t.f. generalsekreterare
Svenska Röda Korset